

Valgkamp kan spille en avgjørende rolle

Taler

Haakon Lie

Omstendigheter

Arbeiderpartiets landsmøte

1

1. Mangt og mye tyder på at stortingsvalget i år blir vårt vanskeligste valg siden 1930. Den gang var vi ikke klar over hvor vanskelig situasjonen var - ikke før resultatene begynte å strømme inn valgnatta. Først 20 år etter fant vi ut statistisk hva som hadde skjedd! I år er partiets tillitsmenn fullt klar over alvoret. Utgangsstillingen er trolig den dårligste siden valget i 1949. Det politiske værslaget er avgjort ustabilt. Situasjonen er flytende. Ingen vet hva som kan skje. Bare for noen uker siden var de borgerlige partienes ledere - og presse - helt overbevist om at de hadde seieren i havn. Når brer tvilen seg.

10

15 Tvil rår på begge sider av frontlinjen. Vi kan vinne, men er ikke overbevist om det. De borgerlige kan vinne, men tror innerst inne ikke på det. I en slik situasjon er det at en valgkamp kan spille en avgjørende rolle for utfallet. Det vi ofte har sagt i retning av å redusere valgkampens betydning, fordi velgerne har gjort opp sin mening før den begynner, stemmer trolig ikke i år. Derfor er det så viktig at vi kjenner den slagmark vi skal slåss på.

25

2. Vår politiske slagmark har gått gjennom store forandringer i det siste 10-året. I godt og vel 25 år slo den politiske pendelen ensidig ut til vår fordel. I årene

30 mellom 1930 og 1957 tok vi opp 5/6 av hele stemmeøkningen. Det var en utvikling uten sidestykke i den demokratiske verden.

35

Den hang sammen med den raske industrialiseringen av landet som førte til en sterk økning i arbeidertallet. Den hang også sammen med oppdelingen av motstanderfronten på fire småpartier. Tre av dem hadde i vanskelige år vist sin udugelighet i regjeringsstilling. Det fjerde drømte aldri om å få ta over en 40 regjering.

45

Men veksten skyldtes framfor alt resultatene av arbeiderstyret. Ikke uten grunn lanserte vi slagordet: "Det er resultatene som teller". Fundamentale problemer ble løst. Et samfunn preget av mangel på arbeidsplasser og små naturtilganger ble på tre årtier skapt om til et av verdens rike folk - med en produksjon og 50 levestandard som svarer til den vi finner i de gamle industriland: Storbritannia, Frankrike og Tyskland.

55

3. 1950-årene kommer til å representere et omslag på et viktig område. Den økonomiske utvikling har nådd et trinn der den økte sysselsettingen ikke mer skjer i fabrikkene, gruvene, bygge- og anleggsplassene - for ikke å tale om skogen. 60 Tallet på kroppsarbeidere går tilbake. Arbeidskraften søker inn i servicenæringene, til kontorene, butikkene, skolene, hospitalene etc. Sysselsettingen i de tjenesteytende næringene går opp med rundt regnet 100 000 i løpet av 1950-årene, mens tallet på vareprodusentene synker tilsvarende, vesentlig i primærnæringene. Denne prosessen fortsetter i 1960-årene, og om få 65 år vil tallet i de tjenesteytende næringer være så stort alene som sysselsettingen i jordbruk, skogbruk, fiske, fangst, industri, bygg- og anlegg til sammen.

4. DNA har i første rekke bygd på kroppsarbeiderne og deres familier. 2/3 av arbeiderne stemmer A. Over halvparten av fiskerne og jordbrukerne fra Trøndelag og nordover stemmer A. Skogsarbeiderne stemmer A. Og mange småbrukere på Østlandet, særlig hvis de samtidig har skogsarbeid, stemmer A.

Men blant funksjonærene og i de frie yrker, som utgjør tyngden av sysselsettingen i de tjenesteytende næringene, har vi $\frac{1}{4}$ til $\frac{1}{3}$ av stemmene.

Det som da skjer i 1950-årene er at vårt velgerunderlag blir stadig smalere, mens de borgerlige partienes blir bredere. Og vår svakhet er at vi ikke har greid å bryte inn i disse gruppene, til tross for at tyngden av dem er lønnsinntakere med felles interesser med arbeiderne. Alle er vi klar over at dette er vårt alvorligste langtidsproblem som vi må finne en løsning på.

5. Den første kjenningen med at noe har skjedd, fikk vi ved kommunevalget i 1959. Det var et stagnasjonsvalg. I en rekke distrikter gikk vi tilbake; en nedgang som dog ble veid opp i andre.

110 Ved stortingsvalget i 1961 gikk vi så 5 000 stemmer tilbake. Med et økt
frammøte på 59 000 var nedgangen reelt ca. 30 000, hvis vi skulle tatt vår andel
av de 59 000.

115 Kommunevalget i 1963 tyder på at et nytt omslag var inntrådt. Valget ble en
strålende seier med en stemmeøkning på 140 000 i forhold til valget i 1959.
Dette kommunevalget ble imidlertid på grunn av de to regjeringskrisene et
rikspolitisk valg, hvor Arbeiderpartiet mobiliserte sine egne velgere som om det
120 var et stortingsvalg. Frammøtet ble 1 prosent høyere enn i 1961 ved
stortingsvalget, og det høyeste vi noen gang har hatt i Norge, bortsett fra valget i
1936.

125 Valget var et mobiliseringsvalg som kom til å maskere den utviklingen vi hadde
kommet inn i. I de følgende månedene faller våre Gallup-tall ned på 45 prosent,
130 og ved "det lille kommunevalg" som holdtes den 28. september 1964, fikk vi et
meget svakt resultat.

135 Etter valget faller Gallup-tallene ytterligere, og ligger nå bare litt over 43
prosent. Dette skyldes først og fremst en 6 prosents overgang til andre politiske
partier. 3 prosent går til SF, ca. 3 prosent til de borgerlige partiene.

140

6. Hvor "smeller" det? På grunnlag av de fem siste Gallup-undersøkelsene kan jeg straks si: Ikke blant kvinnene. De er nå for første gang i partiet med mennene i våre velgermasser - kanskje danner de flertallet.

150

Heller ikke blant de eldre. Der er det en klar framgang for DNA.

155

160 Svikten finner vi i to velgergrupper:

165

- De unge (21 - 29 år).

- Funksjonærene, som selvfølgelig også er å finne i gruppe 1.

170

175 Begge deler er så uheldig som det kan bli. Her er det nemlig at de nye velgerne blir å finne i årene som kommer.

180

Ved dette valget kan svikten blant funksjonærene bare få betydning for mandatfordelingen i Oslo (neppe), Vest-Agder og Hordaland, hvor Høyre truer

185 våre siste mandater. For det er til Høyre funksjonærene går.

190

7. Hvorfor denne svikten blant de unge, og blant funksjonærene? Vår stilling preges nå også av at vi har sittet med regjeringsmakten i 30 år. Vi blir ansvarlige for alt som er skakt, og alt som går vrangt. Hva vi er stolt av: De store samfunnsendringene, tar de som en selvfølge.

195

200 Av 2,5 millioner velgere i 1965 er 900 000 mellom 21 og 40 år. Bort imot én million velgere har ikke noen personlig forestilling om hva en borgerlig regjering presenterer. Særlig når skillelinjene mellom partiene blir visket ut, og når klassefølelsen svinner, faller det ikke unaturlig å spørre om det ikke er riktig å prøve andre personer og andre partier. (Time for change).

205

210 Men er det noen som helst grunn til at ønsket om en forandring ikke skulle kunne bli en drivkraft til seier for oss? Det er på denne grunninnstillingen - ønsket og viljen til forandring - at arbeiderbevegelsen har vokst fram. Ingen skal få meg til å tro at tyngden av de unge velgerne - de være seg arbeidere eller funksjonærer - er konservative, enn si reaksjonære. Velferdsstaten har de godtatt,
215 og de tenker ikke et øyeblikk på å skru klokka tilbake. De vil fram - fort, og ofte uten tanke på fellesskapet. Vår oppgave er å vise at det er vi som best kan trygge en fortsatt rask økonomisk vekst, som åpner mulighetene for en høyere levestandard, en bedre utdannelse, og en friere utfoldelse av krefter og dyktighet. Vi må tre fram som de der ønsker forandringene, som strever etter
220 det moderne og effektive. For det er det de vil se i landet.

8. Vår stilling forverres ved den deling vi vil få på vår side av streken ved dette valget. Nå er det fare for at vårt velgerunderlag kan bli delt opp. Hvis en skulle
spå etter Galluptallene i dag, vil de tre arbeiderpartiene få: 2 prosent til K, 4,5
230 prosent til SF, og 45 prosent til A. En slik tredeling kan få klare følger for
mandatfordelingen i Stortinget. De borgerlige kan få flertall med 48-49 prosent
av stemmene.

SF-folkene er fullt klar over dette. Men de sier de vil stille lister i 19 fylker, og
tvinger derved NKP til å følge etter.

245 La oss bare gjøre èn ting klinkende klart: Det blir sagt at man skal stemme SF og
K for å sikre en radikaliserings av norsk politikk. Den sikreste måten å stanse en
radikaliserings av norsk politikk på er å gi stemmer til SF og K, som i 1965 kan
komme til å bane veien for en borgerlig regjering.

9. Samtidig med at SF og NKP splitter, foregår et samarbeid på den borgerlige
255 siden. Det er av mindre omfang enn i 1961, men det kan like fullt få betydning
for mandatfordelingen.

I 1961 møtte vi borgerlige felleslister i følgende valgkretser:

265

· SP og V i Sør-Trøndelag, Oppland, Aust-Agder, Vest-Agder og Østfold.

· H og Kr.F. i Bergen.

270

275 Dessuten negativt samarbeid med Kr.F. og SP i Hedmark og Oslo (rettet mot kommunistene).

280

I 1965 ser vi følgende konstellasjon:

285 · Felleslistene SP pluss V er oppløst (bortsett fra Østfold).

· Felleslisten i Bergen Kr.F. pluss H er uavgjort, men kommer nok.

290

· Et negativt samarbeid er mulig, men ikke sikkert i Vestfold og Telemark mellom SP og Kr.F.

295

I 1965 er det Kr.F. som sørger for listekombinasjonene - ikke V. Kr.F. trer for første gang fram som et ren-borgerlig parti.

300

305

Den uhyggeligste form for liste-"samarbeid" har vi fått i Troms. Her hadde SP nominert. Nominasjonen ble omstøtt fra Oslo. Kr.F. holdt sin liste tilbake. SP fikk en prest som førstemann for å trekke KrF.-stemmer. Men presten er Høyremann! Et grovere eksempel på borgerlig opportunisme skal en lete lenge etter.

310

Men det er jo ikke akkurat et vakkert skuespill vi har vært vitne til i Telemark heller, hvor Bondepartiet har nominert en emmisær på førsteplassen for å kunne ta stemmer fra Kr.F., hvis mandat henger i en tynn tråd!

315

10. Jeg har villet tegne et så realistisk bilde som bare mulig, fordi vi står i en alvorlig situasjon. De unge velgerne er på vandring - de søker - de famler. Nå gjelder det å vise vei. Både i 1949 og 1963 rådde uvisshet. Vi snudde en uklar stemning til vår fordel. Nå gjelder det å gjenta det samme.

320

Hvordan?

325

11. Først ved å vise at de borgerlige partiene ikke representerer noen "fornyelse". Hva slags alternativ er det de borgerlige partiene legger fram? Hva er deres sosiale målsetting? Hva er deres økonomiske målsetting? Hva er deres kulturelle målsetting? Ingen av dem fins. De kan være rause i sin kritikk. Det kan ingen frakjenne de borgerlige politikerne. Men hvor er det konstruktive i deres politikk? Saken er den at de ingen misjon føler, og at de aldri har hatt en forestilling om det samfunn de vil skape. Men framtiden kan bare formes av de som prøver å se inn i framtiden for å kunne forme den i sitt helhetsbilde. Like lite som de borgerlige partiene i 30-årene hadde noen idé om hvordan krise og arbeidsløshet skulle bekjempes, har de i dag tanker om hvordan 1960-årenes

330

335

problem skal finne sin løsning.

345

Et regjeringsprogram

350 eier de ikke. Fire borgerlige partier går til valg på fire program som til dels er
motstridende. De har gitt opp å formulere en felles politisk plattform, og faller
tilbake på Lyng-regjeringens erklæring fra september 1963. Ikke kan de gi
beskjed om hva slags regjering de vil danne heller. Lyng sa det uten omsvøp på
Høyres landsmøte. Han visste ikke om det ville bli en regjering av de fire partier,
355 hvis de borgerlige fikk flertall i Stortinget. Han visste ikke om det ville bli en ren
partiregjering med tre støttepartier. Han visste ikke. Ingen vet. Dette er det
alternativet som bys det norske folk!

360

12. I valgkampens slutfase blir regjeringsspørsmålet det sentrale og
dominerende. Vi behøver ikke tvile på det. I siste omgang står valget mellom det
365 borgerlige systemskiftet og fortsatt arbeiderstyre. Men før vi når dit, er det
programmet vårt som skal skyves i forgrunnen.

370

Intet er viktigere her enn å få fram et enkelt helhetssyn som peker framover mot
løsningen av morgensdagens problemer. Vi kan ikke som i tidligere valgkamper
konsentrere oss om hva som er utrettet, om resultatene som teller. Vi må peke
375 på de store problemene som menneskene møter i et samfunn i rask omdannelse,
og som er av et annet slag enn de vi møtte for bare 15 år siden. Men om
problemene er nye, så er det bare gjennom samfunnsmessig styring, planlegging
og innsats at de kan finne sin løsning. Det har de felles med fattigdommens og

380 arbeidsløshetens problemer at det enkelte individ står hjelpsløs overfor dem.
Bare gjennom samlet innsats av samfunnets ressurser, brukt etter prioritering av
de oppgavene som skal løses først, er det at vi kan bygge de nye tettgrendene
som gir grunnlaget for en harmonisk tilværelse for menneskene, at vi kan løfte
vårt skole- og utdanningsnivå til nye høyder, at vi kan gi forskning og vitenskap
385 en ny fart, at vi kan skape et bredere demokrati i arbeidslivet, at vi kan skaffe
kvinnene en reell likestilling, at vi kan gjennomføre en forkortet arbeidsuke og
trygge våre friarealer, at vi kan skape en ny sosial trygghet gjennom
folkepensjoneringen.

390

Disse oppgavene kan ikke løses med et snakk om kreftenes fire spill. En
395 sosialistisk planpolitikk må til!

400

Vi skal ikke legge skjul på hva som er utrettet. Det norske Arbeiderparti er det
eneste parti som tør tale om sin fortid, og vi skal ikke stikke vårt lys under en
skjeppe. Men vi skal heller ikke være redd for å si at vi på vesentlige områder er
kommet til kort. Vi har saknet de ressursene vi trengte - framfor alt i
405 bestrebelsene på å skaffe nye arbeidsplasser i utflyttingsområdene og for å bygge
nye boliger i tilflytningskommunene. Den store oppsparingen gjennom
folkepensjoneringen vil gi oss de finansielle virkemidler vi har manglet. Forvaltet
av samfunnet vil pensjonsfondet kunne settes inn for bygging av nye, moderne
arbeidsplasser og for reising av nye moderne boliger. Folkepensjoneringen er en
410 sosial rettferdssak for å avskaffe et økonomisk skille mellom de eldre. Det er
viktig. Men like viktig er det at den vil åpne for en distriktsutbygging og en
boligreising av store dimensjoner.

415

13. Så sterkt jeg kan, vil jeg understreke at vi må konsentrere vår politiske
420 kampanje om et fåtall saker, som vi velger, og som peker framover. Snakk minst
mulig om 30-årene. Snakk om årene som kommer. Om deres problemer, men
også om deres muligheter.

425

Bak oss ligger år med sterk økonomisk vekst - en av de største vekstperioder i
landets historie. Den har ikke bare ført til en bedring av vår levestandard, men
430 også til en omfattende utbygging av våre realverdier - vårt produksjonsutstyr.
Kunnskapsnivået er hevet. Fagutdanningen er bedret. Den yrkesaktive
befolkningen er stigende. Nå skal landet dra fordel av den planmessige
økonomiske oppbyggingen og de store investeringene som er gjennomført.
Langtids programmet forutsetter en 20 prosents økning av produksjonen i de
435 kommende 4 år. Det svarer til en fordobling av produksjonen i løpet av 15 år.
Blir programmet gjennomført, vil produksjonen pr. innbygger være en halv
gang så høy ved inngangen av 1970-årene som den var ved inngangen til 1960-
årene. Denne produksjonsøkningen er det som skal gjøre vårt arbeidsprogram til
noe mer enn en ønskeliste. Det er den som vil gi grunnlaget for nye sosiale
440 reformer og kulturelle løft.

445

Nye muligheter åpner seg. Vi skal gjennom fast styre og planpolitikk sørge for at
de blir nyttet.

450

14. Vi står sterkt på dette programmet for vekst og trivsel. Vi står sterkt av en
grunn til: I hele partiet merker vi en sterk vilje til innsats. Alle er klar over
455 vanskene, men ingen nederlagsstemning rår. De faglige tillitsmennene står
skulder til skulder med oss. Der fins ingen svikt. På disse kadrene er det vi kan og

skal bygge. De er det som må fram som våre reserver. Framfor alt disse to gruppene:

460

465 1. De som er hjemmesittere når de føler at et valg ikke er viktig, men stemmer under politisk høyspenning som i 1963.

470 2. De som er fristet til å stemme SF for å gi oss en rakett bak, men som ikke mener at arbeiderstyret bør vike for en borgerlig regjering.

475

Visst blir dette valget vanskelig. Men det var det i 1949 og 1963 også. Da snudde vi strømmen mot oss. Aldri vant vi større seire. Vi kan gjøre det igjen.

480

Glem ikke vinst-mulighetene i Oppland, Telemark, Nordland og Bergen. Til dels dreier det seg om ubetydelige forskyvninger i vår favør for at nye mandater skal kunne erobres.

490

Situasjonen er flytende. Men hvis den er flytende, så er det mulig å skape en strømning - i vår retning. La oss skape den ved å føre en målbevisst valgkamp fra nå til kl. 21.00 mandag 13. september. La oss sørge for at valget i 1965 - som valget i 1963 - blir et nei til systemskifte og et rungende ja til fortsatt arbeiderstyre.

495

500

505 Foredraget ble mottatt med langvarig bifall.

510

URI

<https://www.virksommeord.no/tale/valgkamp-kan-spille-en-avgjorende-rolle>

515

520

525

530